

Gyermekvédelem és családtámogatás?

A fenti címmel jelent meg Nigel Parton professzor szerkesztésében egy kiváló könyv Angliában, melynek alcíme: feszültségek, ellentmondások és lehetőségek. Ezek jól jellemezhetnék a magyarországi helyzetet is, mint ahogy a könyvben megfogalmazottak is nagyon sok tekintetben hasonlóak a mi problémáinkhoz.

■ A könyv bevezetőjében így ír a kiadó a brit helyzetről: A gyermekvédelem és a családtámogatás az egyik legfontosabb szociális ügy, és folyamatos vita folyik arról, hogy hogyan lehet a gyermekvédelmet integrálni a közpolitikák, a gyakorlat alapján, és harmonizálni a családtámogatásokkal és a széles értelemben vett gyermekjóléttel." Parton professzor szavai is mintha a magyar helyzetet idéznék, amikor arról ír, hogy a leginkább feszítő érzés az, hogy mielőtt egy világos alternatíva megteremtődne, a régi struktúrák és politikák összeomlanak, akár kórházügyről, iskoláról, vagy társadalombiztosításról van szó. A zaklatottság és a zavartság a leginkább általános benyomás ezeken a területeken. Sokaknak az az érzése, hogy már mindent megpróbáltak és kudarcot vallottak, és senkinek sincs világos képe arról, hogy mit kellene tenni egy sikeresebb jövő érdekében. Ehhez a zavarodott helyzethez ott is erőteljesen hozzájárult a második világháború óta kiépült, de mára komoly gondokkal küzdő általános és mindenki számára garantált oktatási és egészségügyi rendszer vitája, a privatizáció lehetősége és veszélyei, az esélyegyenlőség vagy közelség elvesztésének réme, a hatékonyságról, szükséges és elégséges mértékű ellátásokról folyó vita.

A gyermekvédelem helye és szerepe gyakran felmerül ezekben a vitákban, és sokan vélik úgy – mint ahogy nálunk is –, hogy a gyermekvédelem nem más, mint a szociálisan rászorulókat támogatásával megoldható, elsősorban pénzügyi ellátással lefedhető terület, ahol a társadalmi kereszttetség mértékének csökkentése, vagy megszüntetése automatikusan megoldja a problémákat. Csakhogy ott is, itt is tudomásul kell venni, hogy önmagában a szociális helyzet javítása, a pénzbeli ellátások elérhetővé tétele és bizonyos szolgáltatások biztosítása csak a gondok egy részén segít.

Vannak és lesznek olyan speciális területei a gyerekek védelmének, amelyek nem elsősorban az anyagi helyzettel, társadalmi pozícióval függenek össze.

Olyan hiú remény ez, mint az ötven évvel ezelőtti gondolkodásban az a tétel, miszerint a Párt és az állam majd megoldja a gondokat, és a többi egyéni hiba. Mára mintha az a képzet lenne az uralkodó, hogy biztosítani kell(ene) a szükséges pénzbeni támogatásokat és bizonyos szolgáltatásokat, és akkor az emberek maguk is meg tudják oldani a felmerült nehéz helyzeteket. Félő, hogy ez nagyon leegyszerűsítő és kevésbé sikeres megközelítés, különösen, hogy azok az alapvető ellátások és szolgáltatások, intézmények sem biztosítottak, amelyek azokat el tudnák látni, akik már tudják, hogy hol lehet segítséget kérni és kapni, és mernek, akarnak ilyen támogatást elfogadni, egyáltalán felismerik saját szükségleteiket és el tudják fogadni a felajánlott, vagy igénybe vehető ellátásokat.

Sajnálattal módon a hatályos jogszabályoknak csak egy szűk szeletét sikerül alkalmazni és a jogosultságoknak érvényt szerezni, ezért már az is csak csalfa álom, hogy legalább az megvalósuljon, amit a törvények előírnak.

Itt is felmerülhetnek persze értelmezési problémák, de az alapvető gondot az jelenti, hogy míg az egyes emberre a törvények büntetés terhe mellett kötelezőek, addig ezt az intézményekről, önkormányzatokról és a mindenkori kormányokról nem mondhatjuk el. Biztosak vagyunk abban, hogy azt a szülőt, aki az önkormányzatok és kormányzatok színvonalán látná el a gyermekét, biztosítaná a számára szükséges ellátásokat súlyos bántalmazás és elhanyagolás miatt bármely bíróság joggal ítélné el, és nem számítana enyhítő körülménynek a nehéz anyagi helyzet, a tárgyi és személyi feltételek hiánya. Megrendítő, hogy miközben a szülőktől, és a családtól elvárhatónak tekintik a hatóságok a gyerek optimális felneveléséhez szükséges ismereteket, készségeket, forrásokat és feltételek biztosítását, ugyanezt nem várják el az általuk működtetett, finanszírozott, ellenőrzött intézményektől, szolgáltatóktól, szakemberektől, és többnyire saját maguktól sem.

Ezek a gondolatok sokszor megfogalmazódnak a különféle fájdalmas és súlyos károk okozó anomáliák láttán, meg olyankor is, amikor a gyermekvédelmet nem ismerő, de ismeretlenül sem értékelő elméleti szakemberek elsősorban a problémák bagatellizálásával próbálják megreformálni a zavaros és nehéz ágazati helyzetet, de különösen élesen vetődött fel ez a kérdés a gyerekek pszichiátriai kezelésével összefüggő kérdéseket elemző kítűnő tanulmány olvastakor. Megrendítő és szimptomatikus képet festenek azok a szakemberek, akik példamutató módon valamennyi szóba jöhető szakterület képviselőinek, valamint az érintettek aktív részvételével végezték el e számunkban olvasható vizsgálatukat. Miközben szívszorítóan találtam a gyermekpszichiátriai ellátás gondjait, őszintén irigylem a szakterületet, hogy egy ilyen mélységű és színvonalú elemzés készülhetett az ott folyó munkáról. Nincs kétségem afelől, hogy sokan és sok oldalról vitathatják a leírtakat, súlyozhatják másként a tapasztalatokat, értékelhetik eltérően a saját munkájukat, de a legfőbb dolog mégiscsak az, hogy van egy ilyen tanulmány, amely feltár, elemez, értékel és kérdez, javaslatokat tesz. Bárha lenne ilyen mélységű és színvonalú vizsgálati anyag a gyermekjóléti szolgáltatásokról, családsegítésről, gyermekotthoni ellátásról, nevelőszülői hálózatról és fenntartóikról.

A gyermeki jogok érvényesüléséről a gyermekpszichiátriában nem lehetnek illúzióink, hiszen az egészséges és „problémamentes” gyerekek jogainak érvényesülése is nagyon hiányos, ugyanakkor a gyermekvédelemben dolgozóknak is fel kell figyelniük azokra a szakmát közelről is érintő vonatkozásokra, amelyek ebben a tanulmányban csak érintőlegesen, de egyáltalában nem mellékesen szerepelnek. Van néhány különösen elgondolkoztató és elemzésre érdemes adat. Ilyen például az, hogy a gyermekpszichiátriai osztályokon megfordulók 60%-a az intézményes gondoskodásban élők közül kerül ki, elsősorban gyermekotthonokból. Itt kétféle feltételezéssel élhetünk: vagy azért, mert ott jobban odafigyelnek a korábban súlyosan traumatizálódott gyerekekre és fiatalokra, vagy – mint a sajtótájékoztatón hallottam – azért, mert az otthonok nem tolerálják ezeket a gyereket, és be tudják utaltatni őket, szemben a családokkal, akik vagy el sem jutnak a megfelelő szakemberhez, vagy hely és helyi ellátás hiányában nem is reményked-

hetnek az elhelyezésben. Megrendítő volt a sajtótájékoztató abban a tekintetben is, hogy a kiváló előkészítés, a Pszichiátriai Érdekvédelmi Fórum minden aktivitása ellenére mindössze három újságíró volt kíváncsi erre a tanulmányra, amely pedig legalább olyan botrányos adatokat és eredményeket mutat, mint bármely korrupciós vagy politikai természetű ügy, vagy valamely televíziós „sztár” fellépése. Ha eljöttek volna, hallhatták volna például azt az adatot is, hogy vannak megyék, ahol egyáltalában nincsen gyermekpszichiáter és – ahogyan mi is naponta tapasztaljuk a gyermekvédelem gyakorlatában – pszichológust és mentálhigiénés szakembert is csak elvétve lehet találni.

Ha figyelembe vesszük, hogy ez nem elsősorban anyagi kérdés, és még ha a források rendelkezésre állnának is, sokat kellene azon dolgozunk, hogy a potenciális kliensek számára elfogadható és választott legyen a gyermekek védelmét szolgáló ellátások széles skálája.

Mindenekelőtt tudnunk kellene, hogy mi az amire szükség van, mi működik, honnan vesszünk ehhez elkötelezett és jól felkészült szakembereket, és hogyan segíthetünk a közösségeknek és a családoknak abban, hogy aktívan vegyenek részt a saját életük alakításában, tudjanak és merjenek segítséget kérni és elfogadni.

Csak remélhetjük, hogy a közeli jövőben sok olyan tanulmány, felmérés, értékelés, elemzés készül majd, amely megalapozhatja a különféle határterületek összehangolását, a gyermekvédelem helyzetének és helyének a mainál biztonságosabb meghatározását, és talán nem utópisztikus vágy egy olyan definíció, vagy definíció sor megalkotása sem, amely minden érintett számára megnyugtató és elfogadható módon határozza meg, hogy mi tartozik ide és mi nem. Arról azonban addig sem szabadna megfeledkezni, hogy a gyermekvédelem támogatásra szorulóknak nagyon védtelenek, és azok akik a segítségükre kellene hogy siessenek, maguk is egyre komolyabb gondokkal küzdenek, és nemegyszer jelentős segítségre szorulnának.

Herczog Mária

